

Zsolcai honvédtisztek az 1848/49-es szabadságharcban

Farkas Ferenc

„Semmit sem adhatunk hozzá a történelemhez, de el sem vehetünk belőle.”
(Francisc Munteanu)

Írásom tizenegy szóba kerülő szereplőjét két fő szál köti össze. Az erősebb, az 1849-es szabadságharcban való részvételük, a másik a nagy esemény kapcsán a Felső- és Alsózsoltához való kötődésük, de minimum annyi, hogy a szabadságharc elhozta őket e két helyre is, hogy védjék a hazát. Közülük négyen közismertek, hiszen a szabadságharc főtisztjei, tábornokai voltak. Róluk sokat ír a történelemtudomány, ezért itt csak a zsolcai csatában betöltött legfontosabb szerepük rövidke ismertetésére kerül sor.

A sor elején Görgei Artúr áll, aki a honvédsereg főparancsnoka volt, akiről az utóbbi időszak bécsi és moszkvai levéltári kutatások azt erősítik, hogy az osztrák császári, királyi és az orosz hadsereg parancsnokai Bem Józsefen kívül egyedül őt tartották komoly ellenfélnek, az utókor pedig az utolsó nagy magyar hadvezérnek tartja.¹

Beosztott főtisztjei közül Poeltenberg Ernő tábornok a VII. hadtestet vezette Felsőzsoltára, a Sajó bal partjára, s a folyó vonalát szállta meg Alsózsoltától Ónodig. Leiningen tábornok Alsózsoltától Arnótig a III. hadtesttel védte a partszakaszt. Nagysándor József tábornok az I. hadtesttel Arnóttól Sajóvamosig tartotta a magyarok hadállását.

Hogyan került ide ez a három seregetest, s mikor és hogyan zajlott le a zsolcai csata?

Ferenc József osztrák császár a magyar csapatok 1849-es dicsőséges tavaszi hadjárata következtében kénytelen volt katonai segítséget kérni az orosz cártól, amit meg is kapott. Ez megakadályozta azt, hogy a magyar honvédseregek kiaknázzák az osztrákok ellen elért eddigi hadi sikereiket. A Keleti- és Déli-Kárpátokon át hazánkra zúduló 192 902 fős orosz sereg támadása szabadságharcunk végét okozta, s annak végétét vetítette előre. A végveszélyt a magyar haditanács is előre látta, ezért úgy határozott, hogy a Görgei által vezényelt főhadssereg Komárom alól vonuljon a Tisza-Maros közé, s az itt egyesülő magyar seregek vegyék fel a döntő küzdelmet külön az osztrákokkal és külön az oroszokkal. E parancsnak Görgei igyekezett eleget tenni, s bár az általa vezetett három hadtestet az orosz seregek szüntelenül zaklatták, támadták és üldözték, a tábornok leginkább a rá jellemző manőverekkel a rendkívül hosszú, természeti és katonai akadályokkal teli út nagy részét, ha harci veszteségek árán is, Világosig megtette, s megővta seregét a döntő vereségtől, a megadástól, ezt utóbb az orosz vezérek szemére is vetették. E hosszú és rendkívül fárasztó út egyik állomása volt a zsolcai csata, amely 1849 július 24-26. között zajlott. Mielőtt ennek történetét ismertetném, hadd lépjen be a történetbe a beígért szereplők közül további kettő. Nekik volt kötődésük Alsózsoltához. Báró Vay Lajos, Borsod megye nemzetőrparancsnoka, őrnagy, Alsózsoltca szülöttje, valamint Bódogh János református lelkész, aki a szabadságharc után lett Alsózsoltca lelképásztora. Kettőjük történetével egy kis időre vissza kell ugrani az 1848/49-es forradalom és szabadságharc kezdetéhez, a nemzetőrség megalakulásához és a tábori lelkészséghez.

Bódogh János 1848-49-es szabadságharc tábori lelkészenek alsózsoltcai emléktáblája (Fotó: Bodnár Tamás)

¹ HERMANN Róbert: Görgei Artúr. *Rubicon* 2018/1. 31.

Az előbbiről ezt olvashatjuk Szendrei János könyvében: „Az év második felében (t. i. 1848) létrejött a törvényi, vagy általános nemzetőrség, ez ugyan nem dicsekedhetett a beléolvadt nemzetőrség lelkesedésével, mindazáltal híven teljesíté kötelességét, a tízhetesek ezen nemzetőrségből váltak ki, s a Jellachich elleni harcban dicsőséget arattak, a schwechati csatában is jól viselték magokat, vezérök, B. Vay Lajos menvén jó példával elő.”² Szücs Sámuel naplója szerint augusztus 30-án szentelték fel a nemzetőrség zászlaját a ló oskolához közel (ez a hajdani Domus Áruház környéke volt), mely alkalmából Bódogh János csáti

Báró Vay Lajos (Barabás Miklós festménye)
(Forrás: Wikipédia)

Az alsószolcai Vay kastély, melyben Görgei főhadiszállása és a tiszti étkezde volt.

református lelkész, mint az egyik tábori pap jelen szónokolt.³

A nemzetőrök Miskolcra 600 fővel indultak, hozzájuk Mezőkövesden ugyanennyien csatlakoztak. A nemzetőr-csapatot Pákozdra Győri Gyuri cigányprimás bandája kísérte díszes öltözetben. A csata színhelyén is jelen voltak, s tüzes indulóikkal fokozták a harci szellemet. Erről Szendrei János már fentebb idézett művében így ír: *Történt ugyanis, hogy midőn a veres öltönyt viselő zenészeink közé egy ágyúgolyó lecsapott, Győri Gyuri a lóháton ülő Vay Lajos báróhoz nagy alázatossággal közeledve azon kérelemmel járult, hogy őket a háttérbe, messzebb a pákozdi szilvasokba kommandírozza, mert úgy mond „veres nadrágjuk miatt őket az ellenség generálisoknak nézi, s minden golyót rájuk irányoz.”*⁴ A borsodi nemzetőrség több mint tíz heti táborozásából veszteség nélkül érkezett haza, még csak sebet sem kapott.

A honvédseregek mellett mindenütt szolgáltak különböző felekezetekhez tartozó tábori lelkészek. Feladatuk a katonai eseményekhez kapcsolódott. Miséztek, istentiszteletet tartottak, gyóntattak, úrvacsorát adtak, vigasztalták a betegeket, sebesülteket, feladták az utolsó kenetet, s végül temettek is, ha kellett. A tábori lelkészek egyike, az ekkor 35 éves Bódogh János mezőcsáti református lelkész volt, aki a szabadságharc után az alsószolcai református gyülekezet lelképásztora lett. Íme rövid története:

Bódogh János (1814–1859) Nemesbikken született kisnemesi családban. Középfokú tanulmányait a miskolci Református Líceumban végezte, utána lelkészi képesítést szerzett. Pályája a mezőcsáti szolgálatától kezdve ismert. Ennek egy parányi, de fontos szakasza az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idejére esik. Ekkor már nős volt, felesége Fazekas Zsuzsanna, s két gyermekük is volt. A szabadságharc küszöbén jelentkezett tábori lelkésznek, kérését méltányolták, ezt az alábbi levélrészlet igazolja, melyet Miklós Ferenc első alispánnak címzett 1848. augusztusában: „Tekintetes Alispán Úr! Veszélytől környezett édes magyar hazánk védelmére minden igaz honfi keble feldobog. Eszével, karjával, pénzével résen áll most, ki nem gyáva és korcs. Amint tellyes meggyőződése az, úgy méltatlannak tartanám magamat is szülőföldem levegőjére, ha a tőlem telhető segélyadástól hátra vonulnék. Igaz hazafiúi örömmel vettem azért tekintetes első alispán úrnak e hó

² SZENDREI János: *Miskolcz város története és egyetemes helyiratai IV. Miskolcz város története 1800-1910.* Miskolc, 1911. 68-69.

³ Szücs Sámuel naplói I. 1835-1864. Miskolc 2003. 237. 76.

⁴ SZENDREI János i. m. 76.

13-án tartott választmányi ülés megbízásából hoztam oly véggel intézett hivatalos levelét, miszerint a Borsodi Nemzetőrséghez alkalmazandó protestáns lelkészi hivatal elfogadásáról nyilatkozom. Ennek folytában – bár erőm csekélységét – e nehéz fontos hivatalnak megfelelni – igen érzem, de bízva Istenben, hogy törekvéseimet sikerrel áldja meg, s erőtlenségemben meg fogja mutatni Isteni erejét, s érdemem feletti megtiszteltetésnek tekintve a t. választmány ezen határozatát, a borsodi, - bármely vidékre indítandó nemzetőrségnél a protestáns lelkészi hivatal kötelességeit tíz hétre elvállalom. Mcsáton, aug. 16-án Bódogh János mezőcsáti lelkész”⁵ A vállalás csak a mezőcsáti egyháztanács beleegyezésével volt lehetséges. A consistórium a hozzájárulást megadta.

Útja során közvetlen kapcsolatba került a nemzetőrök parancsnokával, báró Vay Lajos borsodi főispánnal. E két hónap alatt alaposan megismerhették egymást. Bizonyára ennek is köze volt ahhoz, hogy Horváth Gábor zsolcai lelkész 1851-ben bekövetkezett halála után 1852 márciusában az esperes úrtól kinyert paphívói engedménnyel meghívták Alsózsolcára lelkésznek. Ekkor a helyi református egyházközség főgondnoka báró Vay Lajos volt. A meghívást Bódogh János elfogadta.

Az új lelkész Zsolcán szűk 7 esztendő t szolgált. 1858. június 6-tól súlyos betegsége miatt az egyházi feladatait nem tudta ellátni, azokat helyettesítői végezték. Betegségéből nem gyógyult fel, 1859. január 9-én, 45 évesen elhunyt. Őt gyermekét és feleségét hagyta árván. Temetése költségeit báró Vay Lajos és fia, Béla, továbbá a lakosság állta. Miskolcon temették el. Emlékét a mezőcsáti templomban márványtábla őrzi a következő felirattal: „Itt örökítjük meg Bódogh János 1848/49-es tábori lelkészünk emlékét. 1998.” A forradalom és szabadságharc 170. évfordulóján emlékére Alsózsolcán is emléktáblát avattak. Az emléktábla a régi parókia falán került elhelyezésre, ezzel a szöveggel: „E házban élt 1852–1859 között Bódogh János református prédikátor, aki az 1848/49-es szabadságharc alatt tábori lelkészként működött.”

E történet rövidesen következő szereplője, Sáfrány Mihály a csaták egyikében szemtanúja volt annak a jelenetnek, amint az egyik római katolikus tábori pap a harcban álló magyar tüzereknek reverendája öblében ágyúgolyókat hordott. Papi szolgálatain túl ezzel is részese volt a szabadságharcnak. Kár, hogy a nevét nem tudjuk, neki is helye volna valamelyik emlékmű dicsőségoszlopán.

Most kanyarodjunk vissza a zsolcai csatához, és annak beígért további szereplőihöz. A

Sáfrány Mihály honvéd
(Forrás: Arcanum)

zsolcai csata a seregek felvonulásával, harci állásaik elfoglalásával, az ütközetekkel, összecsapásokkal és a seregek továbbvonulásával három napig tartott. A meghatározó ütközet július 25-én délelőtt volt Alsó- és Felsőzsolca között, ahol az orosz csapatok Miskolc irányából nagy erővel támadták a II. és a VII. hadtest állásait. Ezt ugyancsak Szűcs Sámuel korabeli miskolci polgár naplójából tudjuk, aki az eseményeket a Tetemvárról szemlélve érzékletesen írta le. „Az orosz sereg egy része, mindjárt Miskolcz alatt, a' zsolczai töltés melletti nagy fánál volt felállítva. Ágyú telepjök volt ott is, volt a legközelebbi kőhídnál is, a' magyarok' ágyúi pedig Felső Zsolcza alatt, az ütközet, miskolczi, felső, alsó zsolczai, arnóti, zbuskai, szirmabesenyői határookban, s ezek vidékén ment végbe. ... A magyar tábor, ugyancsak erősen álta helyét, és sűrűn lövöldözött.”⁶

A csatában a legvitézebbül harcolók közül is kitűnt két katona, Gózon Lajos és Sáfrány Mihály. Gózon Lajos Drávapalkonyán született, ügyvéd volt. Jókai Mórral járt jogi akadémiára. Végigharcolta a szabadságharcot, sokszor volt közvetlen életveszélyben, mindig halált megvető bátorsággal küzdött, a zsolcai csatában is. Itt az egyik orosz üteg nagy pusztítást végzett a magyarok között. Állásukat bármi áron fel kellett

⁵ A mezőcsáti református consistórium protokolluma 1800-1850.

⁶ SZÜCS Sámuel i. m. 258.

számolni. Gózon Lajos gázlót keresett a Sajón, s egy század önkéntessel oldalba kapták az orosz üteget, amely a bekerítéstől félve hátra vonult. Ezzel a hadi manőverrel sikerült helyreállítani a csata egyensúlyát. E tettéért Görgei tábornok alezredessé léptette elő. A szabadságharc után haditörvényszék elé állították, két évig megfigyelés alatt tartották, lakhelyét nem hagyhatta el. Siklóson nyugszik, ott síremléke ma is látható.

Az alsózsolcaiakhoz viszont mind földrajzilag, mind emberileg talán Sáfrány Mihály áll a legközelebb. Sajókazán született 1828. január 11-én, Miskolcon a Református Főgimnáziumban végzett, ekkor érte a forradalom és szabadságharc. Tüzérnek jelentkezett, már a pákozdi csatában is részt vett, s ezt követően még 19 csatában, ütközetben küzdött. Mindvégig a VII. hadtestben szolgált. Főleg lovasütegben teljesített szolgálatot. Volt al- és főágyús, irányzó, tüzemester és végül hadnagy. Az irányzói képessége kiemelkedő volt. Ennek köszönhető első kitüntetését is, melyet az 1849. ápr. 1-3. között lezajlott hatvani ütközetben bizonyított bátorságával érdemelt ki. Itt 7 ágyúval harcoltak 18 ellenséges ágyú keresztültüzében. Sáfrány Mihály ágyúja eltalálta az ellenség löporos kocsiját, ami iszonyatos robbanással megsemmisült. A lovasütegek ennek hatására visszatarthatatlanul szétszaladtak. Sáfrányék így maradhattak életben.

A zsolcai csatában szintén kiváló irányzói hőstettével tett hatalmas szolgálatot, melyről ő maga így emlékezett: *Midőn már a felsőzsolcai korcsma és állás lángban állott, én fél üteggel Alsózsolcához közel tétlenül állottam a Sajó partján. Előttem a túlsó parton fűzes és lábas erdő volt. Egyszer úgy tetszett, hogy a muszkák az ő jobbszárnyukkal közelebb jöttek hozzánk, de az erdőtől nem láhattuk őket. Én tehát a Sajó-fűzes és erdő fölött elkezdtem – parancs nélkül – oda lövetni, sőt vetágyúmból magam löttem gránáttal és gránát kartáccsal. Az eredményt mi nem láhattuk, csak azt észleltük, hogy ágyúikkal az oroszok hátrább vonultak. Este én elkésve mentem vacsorázni Alsózsolcára. Amint beléptem a bárói tiszti lakon a vacsorázóterembe, Liptay dandártábornokunk, – kitől inkább szemrehányást várhattam, hogy parancs nélkül léptem harcba a félüteggel, – ezen szavakkal mutatott be a vacsorázó fényes tisztikarnak: „Uraim, itt jön, aki ma a legtöbb kárt tette a muszkában.”⁷*

A szabadságharc végén Sáfrány Mihály sok társával együtt orosz fogságba esett, de onnan sikerült megszöknie, majd bujdosott. Később beiratkozott a Sárospataki Teológiai Akadémiára. Lelkesszé szentelték, s élete végéig több

gyülekezetben szolgált. 1903-ban Nagyvisnyón hunyt el, 76 éves korában. Az ottani ótemetőben nyugszik.

A beígért 11 szereplő közül következnek a felsőzsolcaiak, a 3 Desseffy testvér: Gyula, Dénes és Zsigmond. Ők oldalági rokonai voltak Desseffy Arisztidnek, aki köztudott, hogy a szabadságharc egyik tábornoka volt.

Dénes 1828. márc. 29-én született Felsőzsolcán, katonai pályára szánták. 18 éves korában a Palatinus huszárezredhez osztották be, hadnagyi rangban. Az ezred 1848-ban Prágában volt. A szabadságharc hírére ebből egy század huszárral hazaszökött, hogy a szabadságharc nemes ügyét szolgálják. Dénes a huszárokkal részt vett a branyiszközi csatában, a Guyon-hadosztállyal. Súlyosan megsebesült, de keresztüllőtt lábával is 2 órán át üldözte az Eperjes felé menekülő ellenséget. 1849 nyarán a Csorna melletti csatában huszáraival visszaverte a császári lovasok támadását. Ismét súlyosan megsebesült, ezért betegen fektetett a szabadságharc végéig. Ezt követően bujdosni kényszerült. Távollétében jelképesen felakasztották. Svájcban részt vett az emigráció szervezésében. A kiegyezés után hazatért, és felhagyott mindenfajta politikai tevékenységgel.

Gyula 1824-ben, szintén Felsőzsolcán született. 1848-ban beállt önkéntes nemzetőrnek. A Zemplén megyei lovas-nemzetőrség főhadnagya lett. Decembertől a szabadságharc végéig Desseffy Arisztid tábornok segédtisztje, 1849 februárjától alszázados volt, a Coburg-huszárezred 3. osztályú érdemjelével tüntették ki. Bizonyára kivételes katonai és lelki élményt jelentett neki, s megsokszorozta erejét, amikor azt a falut kellett védenie, ahol családja élt, melyben rokonai, barátai, ismerősei laktak.

Zsigmond, a három testvér közül a legfiatalabb, 1830-ban született. Épphogy elmúlt 18 éves, amikor 1848 őszén beállt önkéntesnek.

A zsolcai csata mennyezetfreskója a borsodi megyeháza dísztermében, Raksányi Dezső alkotása.
(Fotó: Bodnár Tamás)

⁷ Sáfrány Mihály ... emlékiratai. Miskolc, 1941. 56.

Honvédtüzér lett, előbb hadnaggyá, '49 januárjában főhadnaggyá nevezték ki. A VII. hadtestnél ütegpáncsnokként szolgált. Ő is részt vett a zsolcai csatában. A csata harmadik napján harmadosztályú érdemjellel tüntették ki.

A zsolcai csatában hősi halált halt honvédek Szathmáry Király Pál – későbbi Torna megyei főispán – temettette el. Emlékükre a Borsod Megyei Honvédegylet emlékművet állíttatott, melynek ünnepélyes felszentelésére 1867. szeptember 2-án került sor Felsőzsolca határában. Az ünnepségen 4-5 ezer fő vett részt, köztük sok olyan öreg honvéd, aki maga is harcolt a csatában. Az emlékművet aztán különféle okok miatt áthelyezték. Ma Felsőzsolcán, a Hősök terén áll, s az emlékezők itt róhatják le kegyeletüket a zsolcai csata, a szabadságharc hősei előtt.

Görgői Artúr, az 1848-49-es magyar szabadságharc hadvezére
(Barabás Miklós litográfiája)
(Forrás: Wikipédia)

A zsolcai csata emlékét egy mennyezet-freskó is őrzi, mégpedig a megyeháza dísztermében, készítője Raksányi Dezső festőművész.

Írásom kezdetén elsőként Görgői Artúr nevét említettem, akiről Hermann Róbert, a Hadtörténeti Intézet tudományos főmunkatársa érdekesítő előadást tartott. Záró gondolataimat is hozzá kapcsolom. A világosi fegyverletételért az eseményt követően 2 héttel Kossuth Lajos árulónak nevezte a tábormokot, s ez beleivódott a köztudatba, amit sem ő, sem mások több mint 100 évig nem tudtak – és sokan nem is akartak – kitörölni. Márpedig 1884-ben a szabadságharcban résztvevő 207 egykori honvédtiszt és honvéd által aláírt rehabilitációs nyilatkozat leszögezte: „... nyílt egyenességgel bátran kimondhatjuk, hogy a világosi fegyverletétel oly nagy túlerővel szemben nem volt árulás, nem volt fegyvereinket meggyalázó tény, nem volt haza elleni bűn, hanem volt a honfivér további hasztalan ontását megszüntető emberséges és tisztességes befejezése egy azontúl reménytelen, céltalan, s ezért tovább nem is indokolható háborúnak.”⁸ Görgői Artúr tehát sokkal inkább volt az 1848/49-es dicső emlékű magyar szabadságharcnak egy kivételesen jó képességű hadvezére és hőse, mintsem árulója. A mai köztudatnak így kell ápolni és őrzeni az emlékét!

A felsőzsolcai 1848-49-es honvéd emlékmű
1867-ből.

⁸ HERMANN Róbert i. m. 28.